
Молодь та довкілля: чи достатньо знань про проблеми для екологічної свідомості?

Стефанія Яровенко

Комунальний заклад «Дніпровський базовий фаховий медичний коледж» Дніпропетровської обласної ради», Дніпро, Україна
ORCID 0009-0004-1358-513X

Юлія Площенко

Кафедра анестезіології, інтенсивної терапії та медицини невідкладних станів ФПО,
Дніпровський державний медичний університет Дніпро, Україна
ORCID 0000-0001-5373-3820

Для цитування цієї статті:

Яровенко Стефанія, Площенко Юлія. Молодь та довкілля: чи достатньо знань про проблеми для екологічної свідомості? International Science Journal of Education & Linguistics. Vol. 2, No. 3, 2023, pp. 23-35. doi: 10.46299/j.isjel.20230203.04.

Надійшла до редакції: 06 травня 2023 р.; **Схвалено:** 11 травня 2023 р.;

Опубліковано: 01 червня 2023 р.

Анотація: Сьогодні наше покоління постало перед необхідністю негайного вирішення багатьох екологічних проблем, більшість з яких ставить під питання можливість подальшого існування людини. Саме екологія покликана сформуванню новий світогляд сучасного людства, що істотно змінює її соціальні функції. Для досягнення успіху необхідно підвищувати відсоток людей у суспільстві з наявними екологічними знаннями, що обумовить екологічну свідомість та подальше збільшить вірогідність появи такого типу поведінки, який націлений на збереження довкілля. Метою роботи стало виявити наявність екологічних знань та екологічної свідомості у студентів різного віку, які обрали для себе три різні напрямки навчання та визначити шляхи їх покращення. Дослідження проводилось за відкритим дизайном, шляхом проспективного когортного анкетування на базі безкоштовного онлайн-сервісу «Google forms» серед студентів технічного, медичного та гуманітарного профілю. Статистичну обробку даних проводили за допомогою програмного пакету Statistica 6.0. Отримані результати показали, що студентська молодь м. Дніпро, незалежно від віку, статі та обраного фаху навчання має однаковий рівень знань щодо екологічної ситуації в регіоні та однаково трактує поняття соціальної екології, а переважна більшість незадоволені екологічною ситуацією в регіоні. Реальна екологічна свідомість наявна на низькому рівні. Жінки більше уваги приділяють екологічним проблемам регіону та світу та частіше демонструють прихильність до підтримки екологічно дружньої діяльності. Найважливішим у підвищенні екологічної свідомості студентської молоді є не тільки отримання власне знань, а перехід до активної громадянської позиції. Це можливо шляхом залучення молоді у різноманітні акції, які нададуть поштовх до реальних дій по покращенню довкілля в місцевій громаді. Інформацію потрібно надавати тими шляхами, якими вони звикли її отримувати – через соціальні мережі та інформаційні канали, вона може бути гендерно – орієнтована.

Ключові слова: соціальна екологія, екологічна свідомість, молодь, гендерна різниця.

1. Вступ

Взаємовідносини людини і природи споконвіку були непростими. Але особливого загострення вони набули наприкінці ХХ ст., коли діяльність людства за масштабністю та інтенсивністю зрівнялася з природними геологічними процесами і фактично поставила цивілізацію на межу екологічної катастрофи. Усі природні екосистеми (атмосфера, гідросфера, літосфера і біосфера) зазнали потужного антропогенного тиску. Повсюдною дійсністю стали отруйне повітря і водне середовище, ерозія, засолення та виснаження ґрунтів, загибель лісів, кислотні дощі, загроза зміни енергетичного балансу планети, опустелювання, тисячі зниклих видів тварин і рослин, різного роду і масштабу техногенні аварії. Хімічне, радіоактивне та інші забруднення природного довкілля викликає різноманітні, нерідко невиліковні захворювання, незворотні зміни в генетичній структурі клітин, загибель людей [1].

І сьогодні наше покоління постало перед необхідністю негайного вирішення багатьох екологічних проблем, більшість з яких ставить під знак питання можливість подальшого існування людини в достатньо близькому майбутньому. Саме екологія покликана сформулювати новий світогляд сучасного людства і це також істотно змінює її соціальні функції.

Але, як ми знаємо, екологічних проблем в чистому вигляді не існує. Вони завжди прямо чи опосередковано пов'язані з політикою, економікою, новими технологіями, урешті-решт, з рівнями культури та екологічної просвіти у людини. Усі фактори вкупі посилюють чи послаблюють гостроту впливу особистості на екологічну ситуацію в світі.

Право на здорове довкілля гарантовано законами - офіційно визнано більш ніж у 80% державах-членах Організації Об'єднаних Націй та подалі на конституційному рівні. Також держави беруть на себе зобов'язання встановити новий мандат для Спеціальної процедури з прав людини та зміни клімату та вже 8 жовтня 2021р. на 48 сесії у Женеві вперше в історії Управління Верховного комісара ООН з прав людини (УВКПЛ) ухвалив резолюцію, яка визнає здорове та безпечне довкілля універсальним та базовим правом людини [2].

Але політична підтримка, навіть на самому високому рівні, не може вирішити всі проблеми, пов'язані з цим питанням, зробити це може тільки перебудова соціальних конструктів, моральних та етичних норм у поведженні кожної окремої особи з природою. Людство повинно усвідомити, що воно невід'ємне від природи, зрозуміти ті обмеження, які накладаються її законами та навчитись їх використовувати під час планування будь-якого виду діяльності. І якщо в нації в цілому у кожного громадянина не буде сформоване відповідальне екологічне мислення, то про жодне рішення екологічної проблеми, не може бути й мови. Тобто, для досягнення успіху вкрай необхідно підвищувати відсоток людей у суспільстві з наявними добре розвинутими екологічними знаннями, що обумовить екологічну свідомість та подалі збільшить вірогідність появи постійних звичок або такого типу поведінки, який націлений на збереження довкілля.

Саме проблема недостатньої екологічної обізнаності та свідомості зумовлює необхідність розповсюдження не тільки біологічних знань про забруднення довкілля, або медичних – про порушення діяльності людського організму, а й знань соціальної екології серед широких верств населення. Особливо важливо робити це серед молоді, бо ця група є найбільш прогресивною, схильною до отримання нових навичок, а також є майбутнім нашого суспільства. Але вирішення цієї проблеми повинно бути системним, з урахуванням досвіду сучасних знань в галузі біології, екології, психології людини та суспільних наук. Хоча екологія народилась як суто біологічна наука про взаємовідносини "організм-середовище", подалі стала очевидною недостатність такого підходу. Інтереси сучасної екології вийшли далеко за біологічні межі. Об'єкт її дослідження давно є зв'язок "людина - природа". Вийшовши з лона біології, наука екологія перетворилась у розгалужену галузь знань, яка охоплює широкий спектр проблем: від фізіолого-морфологічної та топографічної характеристик видів до особливостей взаємодії людини з природним середовищем [1].

2. Аналіз літератури

На питання можливого вирішення екологічних проблем з урахуванням законів суспільного розвитку дає відповідь відносно нове поняття соціальної екології, яке сформувалося на межі природничих, суспільних та гуманітарних наук, окрім того, простежується чіткий зв'язок з філософією, етикою та естетикою [3, 4]. Соціальна екологія вивчає взаємодію і взаємозв'язки людської спільноти з природним середовищем, розробляє наукові основи раціонального природокористування і охорони природи, проектування заходів щодо оптимізації довкілля і дивиться в корінь проблеми – відносини у суспільстві [5, 6].

Авторство терміну «соціальна екологія» приписують відомому північноамериканському науковцю 1960-х рр. М. Букчїну. З його погляду, соціальна екологія – філософія, яка вбачає коріння існуючих екологічних проблем у глибоко соціальних проблемах, передусім у домінуванні ієрархії політичної і соціальної системи [7]. «Питання, яке зараз стоїть перед нами: що ми насправді маємо на увазі під екологічним підходом? Що таке цілісна екологічна філософія, етика та рух? Як можна поєднати відповіді на ці та багато інших запитань, щоб утворити значуще та творче ціле?»; «Людське суспільство, по суті, становить «другу природу», культурний артефакт, що виходить з «першої природи», або первісної нелюдської природи.» - писав М. Букчїн у своїх роботах [8].

Об'єктом соціальної екології є соціоекосистеми від глобального до локального рівнів. Соціоекосистема – це динамічна система (людське суспільство – природне середовище), яка має здатність до саморозвитку і саморегуляції, динамічна рівновага в якій повинна забезпечуватись суспільним розвитком [9]. Відповідно до головного закону соціальної екології характер пануючого в суспільстві ставлення до природи такий самий, як і характер пануючих взаємовідносин між людьми, а визначальним є спосіб організації діяльності цього суспільства. «Люди та їхні суспільства змінюють первинну природу в кращому випадку раціональним і екологічним способом, а в гіршому – ірраціональним і антиекологічним способом» [10]. І не є важливим, ця соціоекосистема є глобальною, або маленькою, локальною як у нашому випадку, відносини між людьми та їх становлення до екологічних знань на місцях неодмінно буде впливати на все суспільство. Бо люди почнуть розуміти, що вони повинні постійно пов'язувати свої соціально - економічні потреби з можливостями біосфери задовольнити їх без особливих втрат для себе. Скрутон називає цей стан організованими коливаннями, які паралізують процес прийняття рішень у сфері покращення навколишнього середовища [11]. Для розуміння балансу між власними потребами та можливостями природи у людини повинно бути в наявності два компонента: це наявність екологічних знань та потреба у постійному їх застосуванні у своєму повсякденному житті, тобто формування екологічної свідомості та екологічної поведінки.

Екологічні знання істотно впливають на світогляд людей, оскільки передбачають пізнання процесів природи в їх цілісності, вони втілюються в екологічну діяльність – особливий вид людської діяльності, коли в процесі формування її мети враховуються не лише безпосередні інтереси людини, а й відбувається їх узгодження із загальними вимогами підтримки основ біологічного існування людини. Ці знання дають певну орієнтацію діям людей у використанні природних ресурсів для розвитку суспільства і тим самим сприяють формуванню екологічної свідомості. У загальному вигляді цей термін говорить про відтворення індивідуумом екологічних умов життя та відносин між людьми і природою в процесі регулювання системи суспільство – природа у формі екологічних теорій, ідей, уявлень.

Регулятором екологічної діяльності виступають екологічна свідомість та екологічна культура, які розглядають у рамках соціальної екології, як певну програму, опредмечену в діяльності, на основі якої людина будує свій процес взаємодії з природою. Основоположним принципом екологічної культури вважають принцип відповідності соціального та природного у рамках єдиної системи [12]. Екологічній свідомості притаманний динамічний соціальний характер, що закріплюється у досвіді людини і засвоюється індивідуально. Вона відображує

оточуюче середовище і може трансформуватися. Цьому сприяє практика взаємодії людей у процесі життєдіяльності. Все це говорить про те, що екологічна свідомість не є сталою, вона може розвиватися та виступати передумовою до суттєвих змін у взаємодії людини та природи [13].

Людина знаходиться у певному екологічному просторі, який впливає на неї. Людина також формує цей простір, будує його, або, навпаки, руйнує. Ще одна складова поєднання соціуму – природи – людини описується як екологічна психологія – дослідження відносин людини з середовищем свого оточення. В екологічній психології досліджуються взаємозв'язки між змінними середовища і різними характеристиками психіки людини [14]. Цікавими є основні закономірності соціальної психології людей по відношенню до природи. Люди завжди виправдовують свої дії, використовуючи при цьому три основних прийоми «страусової політики»: принцип інстинктивного заперечення-визнання, принцип уявного благополуччя та принцип віддаленості події. Помилкове уявлення про те, що науково-технічний прогрес майбутнього вирішить усі наші проблеми, призвів до сучасного стану екологічного занепаду. Мабуть, правильно кажуть, що ми живемо в кредит у наших дітей і онуків, але до розуміння цього людство йде довгим шляхом. «Не можна провести жодного дня на землі, не впливаючи на світ» (доктор Джейн Гудолл). На поєднанні дослідження соціальної екології та екологічної психології описані навіть гендерні різниці у відношенні до екологічних проблем. Так, Всесвітня Організація з Охорони Здоров'я у своєму посланні “Зміна клімату – глобальна загроза людині в XXI ст.” указала, що з одної сторони, жінки особливо чутливі до наслідків зміни клімату, в той час їх становище загострюється соціальними, економічними та політичними факторами, які обмежують їх можливості з подолання проблеми. В той же час жінки є міцною рушійною силою змін, відіграють ключову роль в аспектах охорони здоров'я, виробництва продуктів та забезпечення збалансованого харчування членів родини [15].

Таким чином, невід'ємними частинами сталого розвитку людства в екологічній безпеці є всі складові: соціальна, психологічна, екологічна тощо. «Народженням» стратегії сталого розвитку можна вважати 1980 рік, коли вийшла "Всесвітня стратегія охорони природи", підготовлена Міжнародною спілкою охорони природи і в якій проголошено положення: збереження природи нерозривно пов'язане з питаннями розвитку суспільства, а розвиток суспільства має відбуватися за умов збереження природи [16]. В стратегії говорилося, що необхідно змінити ставлення людини до довкілля шляхом формування нової екологічної етики і екологічної свідомості, щоб люди могли жити в гармонії з природою, від якої залежить не тільки їх добробут але й виживання [17]. За визначенням Всесвітнього комітету з питань довкілля і розвитку при ООН “сталий розвиток” можна розглядати як зобов'язання суспільства діяти у спосіб, що підтримуватиме життя, і дозволить нашим нащадкам жити комфортно у дружньому, чистому і здоровому світі. Іншими словами сталий розвиток – це розвиток суспільства без зростання, яке призводить до виходу за межі господарської ємності біосфери. Розробка стратегії сталого розвитку суспільства ґрунтується на загальних законах і методології економічних, соціальних, природничих та екологічних наук. Робочою групою Міжнародної спілки охорони природи було підготовано огляд "Принципи охорони природи і сталого розвитку» [16], в якому узагальнено положення багатьох міжнародних документів. Цей огляд налічує 47 принципів, які були зібрані у 7 розділів. Звісно, неможливо виключити будь – які з них, але з моєї точки зору є ті, на які може впливати пересічна людина. Це основні засади формування екологічного світогляду: людство як частина природи; загальна турбота і відповідальність людства за стан довкілля; право кожної людини, включаючи майбутні генерації, на чисте і здорове довкілля; право на отримання і поширення екологічної інформації та участь у процесах прийняття рішень, що мають вплив на довкілля; поєднання розвитку суспільства зі збереженням довкілля; рівність жінок і чоловіків, включаючи рівність в управлінні та прийнятті рішень; участь громадськості у процесах прийняття рішень: роль неурядових організацій та роль молоді; екологічна освіта і виховання; запобігання

забрудненням, зниження їх рівня та контроль за забрудненням; проведення наукових досліджень і розвиток наукової співпраці у галузі охорони природи та сталого розвитку.

Задачею соціальних екологів та науковців взагалі є зібрати достатню кількість даних за темою обізнаності людей та прийти до консенсусу як покращити інформованість населення. Але, як зазначає Кшиштоф Кіліан - якщо всесвіт є святилищем, то існує ризик, що рано чи пізно з'являться священики, які будуть вказувати нам як жити [16]. І в наших силах уникнути цього і досягти цілей досліджень.

Як ми можемо бачити, існує достатньо серйозних наукових праць, які присвячені питанню покращення екологічної ситуації, причому як на глобальному, так і на державному рівнях. Авторами цих наукових праць є відомі та шановані філософи та політики, екологи та інші науковці, викладачі та педагоги. Але, не дивлячись на важливість цієї теми, досліджень, які б описували маленьку локальну соціоекосистему, молодь певного віку, або студентів, які раніше обрали для себе різне майбутнє, ми можемо знайти небагато, і це дуже прикро. Молодь – майбутнє суспільства, але вони вже сформовані особистості та мають свої сталі уподобання, звички, думки. Хто з них може краще дбати про довкілля: майбутній доктор, який побачить розвиток хвороб, що викликаються забрудненням довкілля чи майбутній інженер, який проектує очисні споруди? Може юрист? Або художник, який виїхав малювати чудові краєвиди, а бачить купи сміття? Хоча, якщо вони будуть екологічно свідомими, людство буде розвиватися у правильному напрямку.

Тому метою нашого дослідження стало виявити наявність екологічних знань та екологічної свідомості у студентів різного віку, які обрали для себе три різні напрямки навчання та визначити шляхи їх покращення.

3. Методи досліджень

Соціологічне опитування проводилось за відкритим дизайном, шляхом проспективного когортного анкетування. Дослідження виконувалось на базі безкоштовного онлайн-сервісу «Google forms». Анкети розповсюджувалися в вищих навчальних закладах I-II та III-IV рівня акредитації технічного, медичного та гуманітарного профілю. Респонденти заповнювали анонімну анкету, яка містила 21 питання на тему відношення молоді до екології та екологічних проблем у вигляді анкети «Соціальне опитування про інформованість студентів спеціальностей різних напрямків щодо екології» (табл. 1). Питання, що містились в анкеті давали змогу виявити ставлення респондентів до певних тверджень у вигляді чітких відповідей так/ні, обрання певного твердження або відкритої відповіді.

Таблиця 1. Соціальне опитування про інформованість студентів спеціальностей різних напрямків щодо екології

Питання	Варіанти відповідей	
Справа, на яку Ви поступили	Медицина Гуманітарні науки Технічна галузь Мистецтво	
Ваш вік	15-16	17-18
Ваша стать(біологічно)	Жінка	чоловік
Відповідно до Закону України "Про захист персональних даних" від 01.06.2010 р. №2297VI, я добровільно даю згоду на збір та обробку моїх персональних даних.	Так	
Чи задоволені ви екологічною ситуацією у вашому регіоні?	Так	Ні
Що ви зробили для поліпшення екології у вашому регіоні? (якщо нічого пишете «---»)	Відкрита відповідь	

Продовження таблиці 1

Як ви вважаєте, що у вашій громаді у найбільш поганому стані?	Повітря Вода Грунт Сміття Популяція тварин та рослин
Чи задоволені ви екологічною ситуацією у світі?	Так Ні
Як Ви вважаєте, яка проблема з екологією в світі найбільша?	Наступ пустель Парниковий ефект Озонові діри Знищення тварин і рослин Кислотні дощі Забруднення продуктів харчування Забруднення біосфери
Як Ви вважаєте, хто має займатися проблемами з довкіллям?	Кожна людина окремо Громадські організації Державні організації
Як Ви вважаєте, чи є гарна інформованість населення одним з найважливіших факторів покращення стану навколишнього середовища?	Так Ні
З яких ресурсів Ви частіше за все дізнаєтесь щось нове з профілю екології?	Від викладачey У розмові від друзів У інтернеті У соцмережах Від соціальних працівників міста
На яких інтернет-ресурсах/соцмережах Ви частіше за все отримуєте інформацію про стан довкілля та екологічної теорії?	Youtube Tik tok Instagram Веб-ресурси Розсилання Телеграм або поштою
Який з факторів на вашу думку більш впливає на ставлення людей до екології?	Соціально-Психологічний Культурний Науковий Економічний
Який метод інформування соціальними працівниками за поширенням Ви би обрали?	Індивідуальний підхід Загальний соціальний підхід
Як Ви вважаєте, як перш за все людину привчити до «екологічності» його дій?	Кожна людина повинна починати з себе У сім'ї дитину з раннього віку привчають до цього Втручання соціальних працівників Втручання законодавчої влади
Заходячи в магазин, чи шукаєте Ви продукти з поміткою eco-friendly?	Так Так, але такі помітки дуже непомітні Ні

Продовження таблиці 1

Чи оберете Ви продукт з поміткою eco-friendly, навіть якщо він буде дорожчий за звичайний?	Так	Ні
Як Ви вважаєте, чи потрібні окремі організації для молоді в Україні щодо допомоги нашій екології?	Так	Ні
Чи згодні Ви з таким висловом: "Процвітання людського і нелюдського життя на землі має самоцінність. Цінність нелюдських форм життя не залежить від корисності, яку вони можуть мати для вузьких цілей"?	Так	Ні
Чи згодні ви з таким висловом: "Оскільки природа також включає в себе людину, то екологія повинна вивчати роль людини у світі природи, а саме характер, форму і структуру взаємовідносин людини з іншими видами та з неорганічним субстратом біотичного середовища"?	Так	Ні
Після заданих питань, ваша думка, яким чином можна покращити обізнаність більшості про екологічні проблеми та теорії?	Відкрита відповідь	

Вибраний метод зібрання даних дозволяє охопити велику кількість потрібних респондентів, аналізувати відповіді у реальному часі та автоматично генерувати електронні таблиці. Також це гарантує порівняльність та однаковість отриманої інформації і можливість формалізації її обробки. На кількість відповідей було встановлено обмеження один раз на людину.

Об'єктом дослідження стали студенти I-II курсів навчальних закладів м. Дніпра за медичним, технічним та гуманітарним фахом навчання (вибіркова сукупність - 101 респондент). Загальна характеристика груп дослідження з урахуванням обраного фаху навчання, статі та віку надані у таблиці 2.

Таблиця 2. Загальна характеристика груп

	Медичний фах n(%)	Технічний фах n(%)	Гуманітарний фах n(%)	Всього n(%)	p value
Стать					
чоловіки	17 (39,54%)	20 (55,55%)	9 (59,10%)	46 (45,5%)	=0,24
жінки	26 (60,46%)	16 (44,45%)	13 (40,90%)	55(55,5%)	
Вік					
15-16	29 (67,45%)	25 (69,45%)	15 (68,19%)	69 (68,31%)	=0,64
17-18	14 (32,55%)	11 (30,55%)	7 (31,81%)	32 (31,69%)	

Статистичну обробку отриманих даних проводили за допомогою програмного пакету Statistica 6.0. Оцінку номінальних перемінних проводили за допомогою частотних таблиць, кругових та стовпчикових діаграм. Для перевірки гіпотези о наявності зв'язку між двома ознаками використовували таблиці сполученості (критерій «хі-квадрат»). Статистично значущими вважали відмінності при $p < 0,05$.

При плануванні дослідження були висунуті гіпотези:

1. Студенти різних напрямків навчання та різного віку по-різному сприймають екологічну ситуацію в регіоні та світі.
2. Вони по-різному трактують терміни та поняття, які пов'язані з соціальною екологією.
3. Респонденти отримують інформацію з різних джерел.
4. Учні однаково позитивно сприймають продукцію з поміткою «eco-friendly»

Аналізуючи отриману інформацію, розглядаючи її в аспекті висунутих гіпотез після проведення статистичної обробки даних ми не отримали статистично достовірної різниці між групами: всі студенти незалежно від віку та напрямку навчання по-однаковому відповідали на питання щодо екологічної ситуації в регіоні та світі, однаково трактували поняття соціальної екології. Тому, базуючись на даних статистичного дослідження, ми вирішили, що вік студента та напрямок навчання не впливає на сприймання екологічної ситуації, трактовку термінів і понять та немає різниці між інформаційними джерелами.

Тому всі групи студентів можливо розглядати як частини однієї генеральної сукупності, після чого були висунуті нові гіпотези:

1. Статева приналежність впливає на відношення до екологічних проблем в світі та громаді.
2. Студенти різної статі використовують різні джерела інформації.
3. Жінки та чоловіки по-різному розуміють теорії соціальної екології.
4. Від статі залежить сприйняття екологічної продукції.

4. Результати аналізу та обговорення

При проведенні дослідження на сформульоване питання «Задоволеність екологічної ситуації у Вашому регіоні?» найбільша частина респондентів обрала варіант «Незадоволені» (80,2%). При цьому розподіл за статевими ознаками (табл. 3, 4) виявив статистичну достовірну відмінність ($\chi^2=6,01$, $p=0,014$): «Задоволені» - 13,86% чоловіків проти 5,94% у жінок. Тотожно студенти відповідають на питання «Задоволеність екологічною ситуацією у світі»: «Незадоволені» - (86,13%), «Задоволені» - (7,92%). Також є достовірна різниця ($\chi^2=6,63$, $p=0,0099$) між чоловіками та жінками. Причому ця різниця наявна при опитуванні як щодо ситуації у місцевому регіоні, так і у цілому в світі. Таку розбіжність ми пов'язуємо з тим, що жінки більше уваги приділяють тому середовищу, в якому вони житимуть та виховуватимуть дітей.

Таблиця 3. Задоволеність екологічною ситуацією в Вашому регіоні

	Незадоволені n(%)	Задоволені n(%)	Всього n(%)
чоловіки	32 (31,68%)	14 (13,86%)	46 (45,5%)
жінки	49 (48,51%)	6 (5,94%)	55 (54,5%)
Всього, n(%)	81 (80,2%)	20 (19,8%)	101 (100%)

Таблиця 4. Задоволеність екологічною ситуацією в світі

	Незадоволені n(%)	Задоволені n(%)	Не відповіли n(%)	Всього n(%)
чоловіки	35 (34,65%)	7 (6,93%)	4 (3,92%)	46 (45,5%)
жінки	52 (51,48%)	1 (0,99%)	2 (2,03%)	55 (54,5%)
Всього, n(%)	87 (86,13%)	8 (7,92%)	6 (5,95%)	101 (100%)

Аналіз відповідей наступного питання «Що Ви зробили для поліпшення екологічної ситуації у Вашому регіоні?» не виявив достовірної різниці ($p=0,21$): більшість обрала варіант «Нічого» (44%); на другому місці – «Сортування та переробка сміття» (42%); третьому – «Прибирання території, участь у суботниках» (14%). Нас прикро вразила велика кількість відповідей «нічого». Це говорить про те, що не зважаючи на те, що більшість респондентів незадоволені екологічною ситуацією, половина з них не збираються нічого з цим робити і займає пасивну громадянську позицію. Приблизно такий самий відсоток респондентів (42%

проти 44%) відповіли, що вони приймають участь у сортуванні та переробці сміття. З нашої точки зору, цей результат також не є достатньо позитивним, тому що проблема сміття є «видимою». Люди стикаються з нею щодня, на цю екологічну дію не потрібно затрачувати багато часу, зусиль та грошей. І найменше респондентів обох статей (14%) готові брати активну участь в покращенні екологічної ситуації поруч з ними.

При цьому на питання «Що у Вашій громаді у найбільш поганому стані» (табл. 5) відповіді студентів також показали статистичну різницю за статтю ($\chi^2=10,38$, $p=0,034$).

Таблиця 5. Що у Вашій громаді у найбільш поганому стані

	Вода n(%)	Повітря n(%)	Ґрунт n(%)	Тварини n(%)	Сміття n(%)	Всього n(%)
чоловіки	18 (17,82%)	14 (13,86%)	4 (3,96%)	9 (8,91%)	1 (0,99%)	46 (45,5%)
жінки	15 (14,85%)	27 (26,73%)	9 (8,91%)	2(1,98%)	2 (1,98%)	55 (54,5%)
Всього, n(%)	33 (32,67%)	41 (40,59%)	13 (12,87%)	11 (10,89%)	3 (2,97%)	101 (100%)

Більшість чоловіків як найбільш забруднене середовище обрали воду (18%), а жінки на таке саме питання відповіли – повітря (27%). Ці результати для нас були достатньо неочікуваними: ми вважали, що більшість респондентів оберуть «сміття» як найбільш видиме забруднення. Але забруднення води в нашому регіоні також можна віднести до видимого, особливо влітку, коли Дніпро виглядає дуже брудним. Забруднення повітря можливо відчуту при підвищенні загазованості та появи смогу.

Коли ми генерували питання анкети, пункт «Яка проблема з екологією у світі» був створений як перевірочний для питань №6 та №9, в яких говорилось про задоволеність екологічною ситуацією. Аналізуючи відповіді на це питання, ми встановили, що вони не залежать від статі ($p=0,31$), а більшість респондентів вважає проблему забруднення (48,96%) головною проблемою; на другому місці – «Знищення тварин та рослин» (27,08%). Привертає увагу, що молодь впевнена у тому, що «Займатися проблемами довкілля» повинні «Кожна людина окремо» (73,27%) та «Державні органи влади» (18,81%). Але ми вже виявили раніше, що тільки 14% респондентів готові активно приймати участь в поліпшенні екологічної ситуації. Така розбіжність між 73% студентів, які заявили, що проблемами довкілля повинна займатися кожна людина окремо та 14% тих, хто реально буде цим займатися говорить про те, що гасло про захист довкілля у більшості наших студентів є чисто декларативним та не базується на власному досвіді.

Нам було необхідно дізнатися з яких джерел студенти звикли отримувати інформацію про екологічні питання. Тому наступний блок ґрунтувався на пошуку джерел інформаційної обізнаності студентів. Треба зазначити, що для більшості (61,39%) опитуваної аудиторії «Гарна інформованість населення є одним з найважливіших факторів покращення стану навколишнього середовища». У виборі джерел інформування молодь віддає перевагу (табл. 6) «Інтернету» (47,57%); на другому місці – «Соцмережі» (40,59%)..

Таблиця 6. Ресурси з яких Ви отримуєте інформацію про екологію

	Від друзів n(%)	Інтернет n(%)	Соцмережі n(%)	Соціальні працівники n(%)	Всього n(%)
чоловіки	0 (0%)	26 (25,74%)	13 (12,87%)	7 (6,93%)	46 (45,5%)
жінки	2 (1,98%)	22 (21,78%)	28 (27,72%)	3 (2,97%)	55 (54,5%)
Всього, n(%)	2 (1,98%)	48 (47,52%)	41 (40,59%)	10 (9,90%)	101 (100%)

Також є статистично достовірною відмінність ($\chi^2=8,68$, $p=0,03$) між відповідями чоловіків та жінок. Більшість чоловіків (майже 26%) звикли утримувати інформацію в мережі Інтернет,

а більшість жінок – майже 28% через соціальні мережі. Ці результати можуть дати нам уявлення про те, що чоловіки опираються на більш офіційні джерела, а жінки на більш розважальні. Також ці висновки можуть дати нам поштовх для вибору тих джерел, якими ми можемо в майбутньому впливати на отримання інформації нашої молоді.

Якщо зосередитися тільки на використанні соцмереж та каналів, ми побачили (табл. 7), що серед варіантів відповідей дівчата використовують для отримання інформації розважальні інтернет ресурси Тік ток та Інстаграм (16,83 % та 17,82%, відповідно), а хлопці переважно телеграм канали (21,74%), це формує статистично достовірну розбіжність ($\chi^2=17,28$, $p=0,002$).

Таблиця 7. На яких ресурсах/соцмережах Ви отримуєте інформацію

	Тік ток n(%)	Інстаграм n(%)	Веб ресурси n(%)	Телеграм n(%)	Всього n(%)
чоловіки	6 (5,94%)	7 (6,93%)	11 (10,89%)	22 (21,74%)	46 (45,5%)
жінки	17 (16,83%)	18 (17,82%)	12 (11,88%)	8 (7,97%)	55 (54,5%)
Всього, n(%)	23 (22,77%)	25 (24,75%)	23 (22,77%)	30 (29,71%)	101 (100%)

Питання, які ми внесли до останнього блоку анкети, були направлені на виявлення того, чи готові молоді люди нести підвищені матеріальні витрати, пов'язані з охороною довкілля. Ця інформація була внесена в два основних питання: «Чи шукаєте Ви продукти з поміткою есо-friendly» (табл. 8) та «Чи купуєте Ви продукти з поміткою есо-friendly, навіть якщо вони будуть дорожчим» (табл. 9). Нажаль, більшість опитуваних (57%), що прикро, зовсім не шукають екологічні продукти, а тільки 3%, при чому жінки, цілеспрямовано обирають продукти з поміткою есо-friendly. Частково погодилися (39,60%) з відповіддю «Так,але вони не помітні». При цьому ми виявили значиму різницю ($\chi^2=15,7$, $p=0,0004$) між студентами чоловіками (заперечили - 35,64%) проти жінок (21,78%).

Таблиця 8. Чи шукаєте Ви продукти з поміткою есо-friendly

	Ні n(%)	Так але вони не помітні n(%)	Так n(%)	Всього n(%)
чоловіки	36 (35,64%)	10 (9,90%)	0 (0%)	46 (45,5%)
жінки	22 (21,78%)	30 (29,70%)	3 (2,97%)	55 (54,5%)
Всього, n(%)	58 (57,43%)	40 (39,60%)	3 (2,97%)	101 (100%)

Під час аналізу наступного питання «Чи купуєте Ви продукти з поміткою есо-friendly, навіть якщо вони будуть дорожчим» (табл. 9) також визначена статистично значима відмінність ($\chi^2=6,05$, $p=0,04$).

Таблиця 9. Чи купуєте Ви продукти з поміткою есо-friendly, навіть якщо вони будуть дорожчим

	Ні n(%)	Можливо* n(%)	Так n(%)	Всього n(%)
чоловіки	31 (30,69%)	3 (2,97%)	12 (11,88%)	46 (45,5%)
жінки	24 (23,76%)	4 (3,96%)	27 (26,73%)	55 (54,5%)
Всього, n(%)	55 (54,46%)	7 (6,93%)	39 (38,61%)	101 (100%)

*– помітки есо-friendly важко помітити на товарі

Ці вірогідні міжстатеві розбіжності склалися в тому, що 30,69% чоловіків відмовилися від придбання більш коштовної екологічної продукції проти 23,76% жінок. Схвально

відповіли 26,73% респондентів жіночої статі та 11,88% чоловічої. Тобто жінки більш схильні нести додаткові матеріальні затрати, які направлені на збереження довкілля.

5. Висновки

1. Студентська молодь м. Дніпро, незалежно від віку, статі та обраного фаху навчання має однаковий рівень знань щодо екологічної ситуації в регіоні та однаково трактує поняття соціальної екології.

2. Переважна більшість незалежно від віку, статі та обраного фаху навчання (80,2%) незадоволені екологічною ситуацією в регіоні.

3. Жінки більше уваги приділяють екологічним проблемам регіону та світу, тобто тому середовищу, в якому вони житимуть та виховуватимуть дітей.

4. Активну громадянську позицію для покращення екологічної ситуації на місцевому рівні має тільки 14% студентів незалежно від віку та статі, що говорить про те, що реальна екологічна свідомість наявна на низькому рівні. Думки про необхідність захисту довкілля у більшості наших студентів є чисто декларативними та не впроваджуються в реальне життя.

5. Незважаючи на незадоволеність екологічною ситуацією в регіоні, молоді люди не готові нести підвищені матеріальні витрати, пов'язані з охороною довкілля: більшість опитуваних (57%) зовсім не шукають більш коштовні, але екологічні продукти, і тільки 3% жінок цілеспрямовано обирають продукти з поміткою eco-friendly, 30,69% чоловіків взагалі відмовилися від придбання більш коштовної екологічної продукції. Але 26,73% жінок готові затратити додаткові кошти, які направлені на збереження довкілля. Тобто, жінки частіше демонструють прихильність до підтримки екологічно дружньої діяльності та віддають перевагу еко- налаштованим діям.

6. Переважна більшість студентської молоді звикла отримувати інформацію про екологічні проблеми з мережі Інтернет та соціальні мережі. Але дівчата використовують для отримання інформації розважальні Інтернет ресурси Тік ток та Інстаграм (16,83 % та 17,82%, відповідно), а хлопці переважно телеграм канали (21,74%).

7. Найважливішим у підвищенні екологічної свідомості студентської молоді є не тільки отримання власне знань, а перехід кожного з ролі пасивного незадоволеного спостерігача до активної громадянської позиції. Це можливо шляхом залучення молоді у різноманітні акції, які нададуть поштовх до реальних дій по покращенню довкілля в місцевій громаді. Інформацію потрібно надавати тими шляхами, якими вони звикли її отримувати – через соціальні мережі та інформаційні канали, вона може бути гендерно – орієнтована.

Список літератури:

- 1) Хилько М. І. Екологічна безпека України: Навчальний посібник / М. І. Хилько. – Київ: 2017. – 267 с.
- 2) Reuters: UN declares access to a clean environment a human right. <https://news.un.org/en/story/2022/07/1123482>
- 3) Fischer-Kowalski M. Social Ecology. / M. Fischer-Kowalski, J. - Amsterdam: Elsevier Wright. International Encyclopedia of the Social and Behavioral Sciences, second edition: 2015. - pp. 254-262.
- 4) Шедловська М.В. Теоретичні основи екосоціологічної теорії. / М.В. Шедловська // Вісник Львівського університету. – 2010. - № 4. С. 83–91.
- 5) Clark J.P. Political Ecology. In: Encycl. Appl. Ethics. / J.P. Clark. - Elsevier: 2012 № 4. - pp 505– 516.
- 6) Garmestani A, Craig RK, Gilissen HK, McDonald J, Soininen N, van Doorn-Hoekveld WJ and van Rijswick HFMW (2019) The Role of Social-Ecological Resilience in Coastal Zone Management: A Comparative Law Approach to Three Coastal Nations. *Front. Ecol. Evol.* 7:410. doi: 10.3389/fevo.2019.00410

- 7) Bookchin M. The Ecology of Freedom: The Emergence and Dissolution of Hierarchy./ M. Bookchin. CHESHIRE BOOKS, Palo Alto, California: - 1982 - 383 p.
- 8) Bookchin M. (1982). Social Ecology versus Deep Ecology: A Challenge for the Ecology Movement.
- 9) Кунах О.М. Соціальна екологія: Навчально-методичний посібник. / О.М. Кунах, О.В. Жуков. – Дніпро: типографія «АРБУЗ», 2021. – 61 с.
- 10) <https://theanarchistlibrary.org/library/murray-bookchin-social-ecology-versus-deep-ecology-a-challenge-for-the-ecology-movement>
- 11) Scruton Roger. Green Philosophy. How to Think Seriously about the Planet / R. Scruton – London, Atlantic Books: - 2012 - 464 p.
- 12) Стегній О.Г. Предметне поле соціології довкілля / О.Г. Стегній Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 2008. - №3.- С.55 - 72.
- 13) Варго О. М. Екологічна свідомість як умова становлення екологічного суспільства: дис.. канд..філософ. наук: 09.00.03 / О. М. Варго. – Харків: Харківський у-нт Повітряних Сил ім.. Івана Кожедуба, 2006.
- 14) Бацилева О.В. Екологічна психологія для здобувачів вищої освіти з освітньої програми «Психологія»: Навчально-методичний посібник. / О.В. Бацилева, І.В. Пузь. - Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2019. – 15 с.
- 15) https://www.sgpinfo.org.ua/sites/default/files/pdf/gender_ta_dovkillya.pdf
- 16) Марушевський Г.Б. Етика збалансованого розвитку./ Г.Б. Марушевський. – Київ: Центр екологічної освіти та інформації, 2008. – 440 с.
- 17) Боголюбов В.М. Стратегія сталого розвитку. / В.М. Боголюбов, М.О. Клименко, Л.Г. Мельник, О.О. Ракоїд. – Київ: ВЦ НУБІПУ, 2018. – 328 с.
- 18) Kilian K. (2005) “Kosmokracja kontra technokracja.” [Cosmocracy versus Technocracy]. Sofia. Pismo Filozofów Krajów Słowiańskich 5: 325-330.

Youth and the environment: is knowledge about the problems enough for environmental awareness?

Stefaniia Yarovenko

Municipal institution "Dnipro Basic Professional Medical College" of the Dnipro Regional Council",
Dnipro, Ukraine
ORCID 0009-0004-1358-513X

Yulia Ploshchenko

Dnipro State Medical University, Dnipro, Ukraine
ORCID 0000-0001-5373-3820

Abstract: Today, our generation is challenged by the need to immediately solve many environmental problems, most of which call into question the possibility of continuing human existence. It is ecology that is supposed to form a new worldview of modern humanity, which significantly changes its social functions. To succeed, it is necessary to increase the percentage of people in society with environmental knowledge, which will lead to environmental awareness and further increase the possibility of the appearance of a type of behaviour aimed at preserving the environment. The main goal of the study was to identify the availability of environmental knowledge and environmental awareness among students of different ages who have chosen three different areas of study and to identify ways to improve them. The study was conducted using an open design, by way of a prospective cohort questionnaire based on the free online service «Google forms» among students of technical, medical and humanities profiles. Statistical data processing was performed using the Statistica 6.0 software package. The results showed that students in Dnipro, regardless of age, gender and chosen speciality, have the same level of knowledge about the environmental

situation in the region and the same interpretation of the concept of social ecology, and the overall majority are unsatisfied with the environmental situation in the region. Real environmental awareness is low. Women pay more attention to environmental problems in the region and the world and are more likely to demonstrate a preference for supporting environmentally friendly activities. The most important thing in raising the environmental awareness of students is not only to gain knowledge, but also to transition to an active civic position. This can be done by involving young people in various events that will give a boost to real actions to improve the environment in the local community. Information should be provided in the ways they are used to receiving it - through social networks and information sources, and it can be gender-oriented.

Keywords: social ecology, environmental awareness, youth, gender difference
